

8. A gyűlöletbeszéd, valamint a cyberbullying szabályozása a cseh jogrendben

HOJNYÁK DÁVID

1. A gyűlöletbeszéd szabályozása a cseh jogban

Amennyiben a gyűlöletbeszéd alkotmányos alapjait keressük a cseh jogrendben, azt találjuk, hogy az alkotmányos szabályozás *expressis verbis* nem tartalmaz rendelkezéseket e tárgykör vonatkozásában, ugyanakkor az alkotmányos rend¹ részét képező *Alapjogok és Alapvető Szabadságok Chartája* (a továbbiakban: Charta) rögzíti, hogy a véleménynyilvánítás szabadságát és az információhoz való szabad hozzáférhetőséget, valamint azok terjesztésének jogát törvény korlátozhatja, ha az a demokratikus társadalomban szükséges mások jogainak és szabadságainak védelme, az állam biztonsága,

---

¹ A cseh alkotmányos rend kapcsán fontos megemlíteni, hogy az az Alkotmányból, valamint az Alapjogok és Alapvető Szabadságok Chartájából, valamint az ún. alkotmánytörvények (más néven: alkotmányos törvények vagy alkotmányerejű törvények) összességéből áll.

Dr. Hojnyák Dávid

kutató, Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet

PhD-hallgató, Miskolci Egyetem Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola

tanársegéd, Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Jogtörténeti és Jogelméleti Intézet, Jogelméleti és Jogszociológiai Tanszék

Hojnyák, D. (2023) 'A gyűlöletbeszéd, valamint a cyberbullying szabályozása a cseh jogrendben' in Nagy, Z. (szerk.) *Az összehasonlító jog eszközével a gyűlölet ellen. Az online gyűlöletbeszéd, zaklatás és megfélemlítés nemzetközi szabályozása*, 175–199. o. Budapest: Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet

https://doi.org/10.47079/2023.nz.gyuloletbeszed.10_8

a közbiztonság és közegészség, valamint a közerkölcs védelme érdekében.² Azt látjuk tehát, hogy a Charta egyfajta korlátozási záradékot rögzít, amely ezen alkotmányos alapjogok korlátozását teszi lehetővé meghatározott körülmények fennállása esetén, ugyanakkor a korlátozás során figyelemmel kell lenni a jogszerűség, a szükségesség, valamint arányosság kritériumaira.³

Gyűlöletbeszédre vonatkozó rendelkezéseket a cseh jogi szabályozásban büntető-jogi kontextusban találunk, habár megjegyzendő, hogy a gyűlöletbeszéd kifejezést nem ismeri a cseh jog. A cseh Büntető törvénykönyv (40/2009. törvény, a továbbiakban: Btk.)⁴ részben a közrend elleni bűncselekményeket tartalmazó 10. fejezetében (ezen belül is az emberi együttélést zavaró bűncselekmények között), részben pedig az emberiség és béke elleni bűncselekményeket, valamint a háborús bűncselekményeket tartalmazó 13. fejezetében (ezen belül is az emberiség elleni bűncselekmények között) nevesíti azokat a tényállásokat, amelyek a téma szempontjából relevanciával bírnak. A Btk. tehát több, a gyűlöletbeszéd kategóriának megfelelő vagy azzal szoros tartalmi kapcsolatot mutató tényállást is rögzít, mely tényállásokat az alábbiakban röviden elemzünk.

1.1. Nemzeti, faji, etnikai vagy más személyi csoport rágalmazása

A Btk.-nak a vizsgált téma szempontjából első releváns rendelkezését a 355. § rögzíti, amely a *Nemzeti, faji, etnikai vagy más személyi csoport rágalmazása*⁵ címet viseli. E tényállás alapján, amennyiben valaki nyilvánosan rágalmaz egy nemzetet, valamint annak nyelvét, egy fajt, etnikai csoportot, valamint személyek egy csoportját tényleges vagy vélt faji hovatarozásuk, etnikai csoporthoz tartozásuk, nemzetiségük, politikai véleményük, vallásuk, valamint tényleges vagy vélt ateizmusuk miatt, az megvalósítja a bűncselekményt.⁶ A vizsgált téma kapcsán e bűncselekmény minősített esete bír még relevanciával, miszerint az elkövető súlyosabban büntetendő abban az esetben, ha sajtóterméken, filmen, rádión, televízión, nyilvánosan hozzáférhető számítógépes hálózaton keresztül vagy más hasonló módon követi el ezt a cselekményt.⁷

2 Charta 17. cikk (4) bekezdés

3 Ezen alkotmányos alapjogok jellemzői, valamint korlátozásuk részletszabályai kapcsán lásd bővebben: Bartoň–Hejč, 2021, valamint Herczeg, 2004, 85–86. o.

4 A Btk. a következő linken keresztül érhető el: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40> (Letöltve: 2022. szeptember 1.)

5 A tényállás elnevezése cseh nyelven: *Hanobení národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny osob*

6 Btk. 355. § (1) bekezdés

7 Btk. 355. § (2) bekezdés

1.2. Személyek egy csoportja elleni gyűlöletkeltés vagy jogaik és szabadságaik korlátozására való felbujtás

A gyűlöletbeszéd kategória másik megnyilvánulási formáját a Btk. 356. §-a rögzíti, mely tényállás a *Személyek egy csoportja elleni gyűlöletkeltés vagy jogaik és szabadságaik korlátozására való felbujtás* címet viseli.⁸ A büntető kódex meghatározása alapján, aki nyilvánosan gyűlöletre uszít valamely nemzeti, faji, etnikai csoport, vallási közösség, társadalmi osztály vagy más személycsoport ellen, vagy e közösségek tagjai jogainak és szabadságainak korlátozására buzdít, az megvalósítja a bűncselekményt.⁹ A törvény büntetni rendeli azt is, aki ilyen cselekmény megvalósítására törekszik vagy szövetkezik.¹⁰ A Btk. a fentebb tárgyalt tényálláshoz hasonlóan minősített esetként határozza meg azt az esetkört, amikor az elkövető sajtótermék, film, rádió, televízió, nyilvánosan hozzáférhető számítógépes hálózat vagy más hasonló eszköz útján követi el a bűncselekményt, valamint ha az elkövető aktívan részt vesz egy olyan csoport, szervezet vagy egyesület tevékenységében, amely megkülönböztetést, erőszakot hirdet, vagy valamely fajjal, etnikummal, társadalmi osztállyal, vallási csoporttal, illetve más személycsoporttal szemben gyűlöletre uszít.¹¹

1.3. Emberek egy csoportja és egy egyén ellen elkövetett erőszak

A gyűlöletbeszéd kategóriához kívánkozik még egy Btk.-beli rendelkezés megemlé-tése, nevezetesen a 352. §-ba foglalt tényállás, amely az *Emberek egy csoportja és egy egyén ellen elkövetett erőszak*¹² címet viseli. A tényállás alapesete szerint amennyiben valaki a lakosok egy csoportját halállal, testi sértéssel vagy jelentős mértékű károkozással fenyegeti meg, az megvalósítja a törvényi tényállásban foglaltakat. Az alapesetchez képest minősített esetként határozza meg a büntető kódex azt az esetkört, amikor az elkövető a lakosság egy csoportja vagy egy személy ellen erőszakot alkalmaz, vagy pedig halállal, testi sértéssel, jelentős mértékű károkozással fenyegeti meg ezt a személyi kört tényleges vagy vélt faji, etnikai, nemzetiségi hovatartozása, politikai véleménye, vallása vagy éppen tényleges vagy vélt ateizmusa miatt.¹³ Ennél a bűncselekménynél azt látjuk,

---

8 A tényállás elnevezése cseh nyelven: *Podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezení jejích práv a svobod*

9 Btk. 356. § (1) bekezdés

10 Btk. 356. § (2) bekezdés

11 Btk. 356. § (3) bekezdés

12 A tényállás elnevezése cseh nyelven: *Násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci*

13 Btk. 352. § (1) bekezdés

hogyan az alapeset kifejezetten nem kapcsolódik a gyűlöletbeszéd kategóriához, ugyanakkor annak minősített esete már igen, hiszen ott a bűncselekmény elkövetése – tehát a halállal, testi sértéssel vagy pedig jelentős mértékű károkozással való fenyegetés – már kifejezetten egy specifikus személyi kör ellen irányul. A Btk. értelmében az alapeset-höz képest minősített esetként jelenik meg, amikor sajtótermék, film, rádió, televízió, nyilvánosan hozzáférhető számítógépes hálózat vagy más hasonló eszköz útján követik el ezt a bűncselekményt, akár csak az, amikor valaki ilyen cselekmény megvalósítására törekszik vagy szövetkezik.¹⁴

1.4. Egyéb bűncselekmények

Szükséges még a Btk.-nak az emberi jogok és szabadságjogok elnyomására, vagy pedig faji, etnikai, nemzeti, vallási vagy osztálygyűlölet, illetve más személycsoport elleni gyűlölet hirdetésére irányuló mozgalom létrehozására, támogatására és tevékenységének előmozdítására (403. §),¹⁵ az ilyen mozgalom népszerűsítését célzó mű terjesztésére (403a §),¹⁶ valamint az ilyen mozgalom iránti szimpátia nyilvános kifejezésére vonatkozó (404. §)¹⁷ bűncselekményét megemlíteni, de a gyűlöletbeszéd témaköréhez szorosan kapcsolódik még a népirtás nyilvános tagadására, megkérdőjelezésére, jóváhagyására vagy igazolására (405. §)¹⁸ vonatkozó bűncselekmény is.

Utóbbi bűncselekmény kapcsán érdemes e ponton megemlíteni a legfőbb államügyész hivatalos nyilatkozatát az orosz–ukrán konfliktussal kapcsolatban. A legfőbb ügyész 2022. február 26-án kelt nyilatkozata – amely a *Tájékoztató a véleménynyilvánítás szabadságának lehetséges büntetőjogi korlátairól az ukrajnai helyzettel kapcsolatban* címet viseli – rögzíti, hogy a cseh alkotmányos szabályok ugyan deklarálják a véleménynyilvánítás szabadságát, ugyanakkor annak megvannak a korlátai. Mindez az orosz–ukrán háború vonatkozásában a legfőbb ügyész nyilatkozata szerint annyit tesz, hogy ha valaki nyilvánosan (többek között tüntetéseken, az interneten vagy más közösségi hálózaton) kifejezi Oroszország Ukrajna elleni agressziójának helyeslését (tehát azt elfogadja vagy támogatja), vagy ezzel összefüggésben kifejezi támogatását vagy dicsőíti az orosz állam vezetőit, az bizonyos feltételek mellett büntetőjogi felelősségre vonható a

¹⁴ Btk. 352. § (2)–(3) bekezdések

¹⁵ A tényállás elnevezése cseh nyelven: *Založení, podpora a propagace hnutí směřujícího k potlačení práv a svobod člověka*

¹⁶ A tényállás elnevezése cseh nyelven: *Šíření díla k propagaci hnutí směřujícího k potlačení práv a svobod člověka*

¹⁷ A tényállás elnevezése cseh nyelven: *Projev sympatií k hnutí směřujícímu k potlačení práv a svobod člověka*

¹⁸ A tényállás elnevezése cseh nyelven: *Popírání, zpochybňování, schvalování a ospravedlňování genocidia*

Btk. 405. szakasza, tehát a népirtás nyilvános tagadása, megkérdőjelezése, jóváhagyása vagy igazolása bűncselekmény alapján.¹⁹

Érdekességgéppen e ponton megemlítendő az is, miszerint a Btk. taxatív jelleggel felsorolja, hogy az egyes bűncselekmények vonatkozásában melyek azok a körülmények, melyeket a bíróságnak súlyosbító körülményként figyelembe kell vennie az ítélethozatal során. A törvénykönyv ez alapján több más mellett súlyosbító körülménynek minősíti azt, amennyiben az elkövető az adott bűncselekményt (pl. egy gyilkosságot) valamely nemzeti, faji, etnikai, vallási vagy társadalmi osztállyal szembeni gyűlölet miatt követi el.²⁰

Összefoglalva megállapítható, hogy a cseh nemzeti jog a fentebb ismertetett tényállások²¹ formájában bűncselekménynek nyilvánítja és büntetni rendeli a gyűlöletbeszéd egyes formáit, habár magát a gyűlöletbeszéd kifejezést nem ismeri.²² Az alábbi táblázat áttekinthető módon rögzíti, hogy az egyes, gyűlöletbeszédhez köthető törvényi tényállások vonatkozásában melyek a veszélyeztetett csoportok és mik az elkövetési magatartások.

Bűncselekmény elnevezése	Btk. rendelkezése	Veszélyeztetett csoport	Elkövetési magatartás
<i>Emberek egy csoportja és egy egyén ellen elkövetett erőszak</i>	352. § (2)–(3) bekezdések	nemzeti, faji, etnikai, vallási csoport, politikai vélemény alapján elkülöníthető csoport	fenyegetés
<i>Nemzeti, faji, etnikai vagy más személyi csoport rágalmazása</i>	355. §	nemzeti, faji, etnikai, vallási csoport, politikai vélemény alapján elkülöníthető csoport	nyilvános rágalmazás

19 A legfőbb ügyész nyilatkozata az alábbi linken keresztül érhető el: <https://verejnazaloba.cz/nsz/informace-k-moznym-trestnepravnim-limitum-svobody-projevu-ve-vztahu-k-situaci-na-ukrajine/> (Letöltve: 2022. szeptember 1.)

20 Btk. 42. § b) pont

21 Az elemzett tényállások részletesebb elemzése kapcsán lásd: Nováková, 2010, 7–11. o., 16–21. o., valamint Strakoš, 2021, 9–13. o.

22 E ponton megemlítendő, hogy a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek jogait védő legátfogóbb európai szerződés, az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának ellenőrzése alatt álló Nemzeti Kisebbségek Védelméről Szóló Keretegyezmény (*Framework Convention for the Protection of National Minorities*) Tanácsadó Bizottságának legutóbbi, Csehországot elemző 2021-es jelentése kiemelte, hogy bár Csehország a diszkrimináció elleni küzdelem terén a közelmúltban elért bizonyos eredményeket, ugyanakkor a jelentés felhívta a cseh hatóságokat arra, hogy fokozzák erőfeszítéseiket a gyűlöletbeszédnek leginkább kitett kisebbségi csoportokkal szembeni sztereotípiák és előítéletek elleni küzdelem érdekében, több más mellett a büntetőjogi szempontból releváns esetek hatékony üldözése révén (Jelentés, 6.). A jelentés az alábbi linken keresztül érhető el: <https://rm.coe.int/5th-op-czech-republic-en-restricted/1680a2b3d6> (Letöltve: 2022. szeptember 5.)

Bűncselekmény elnevezése	Btk. rendelkezése	Veszélyeztetett csoport	Elkövetési magatartás
<i>Személyek egy csoportja elleni gyűlöletkeltés vagy jogaik és szabadságaik korlátozására való felbujtás</i>	356. §	nemzeti, faji, etnikai, vallási csoport, valamely társadalmi osztály vagy más személycsoport	nyilvános gyűlöletkeltés, felbujtás
<i>Az emberi jogok és szabadságjogok elnyomására irányuló mozgalom létrehozása, támogatása és tevékenységének előmozdítása</i>	403. §	bármely személycsoport (a Btk. ugyanakkor nevesíti a faji, etnikai, nemzeti, vallási, valamint társadalmi osztályt, mint amely ellen irányulhat az ilyen mozgalom tevékenysége)	gyűlöletkeltést megvalósító mozgalom létrehozása, támogatása, tevékenységének előmozdítása
<i>Az emberi jogok és szabadságjogok elnyomására irányuló mozgalom népszerűsítését célzó művek terjesztése</i>	403a §	lásd a 403. §-nál rögzítetteket	ilyen művek (különösen jelképek, zászlók, logók stb.) nagy mennyiségben történő előállítása, importálása, exportálása, szállítása, kínálása, nyilvános hozzáférhetővé tétele, közvetítése, forgalomba hozatala, értékesítése, más egyéb módon történő átadása, illetve más részére ilyen mű létrehozása
<i>Az emberi jogok és szabadságjogok elnyomására irányuló mozgalom iránti szimpátia kifejezése</i>	404. §	lásd a 403. §-nál rögzítetteket	szimpátia nyilvános kifejezése
<i>Népirtás nyilvános tagadása, megkérdőjelezése, jóváhagyása vagy igazolása</i>	405. §	nem releváns	nyilvános tagadás, megkérdőjelezés, jóváhagyás, igazolás

1. táblázat. A gyűlöletbeszédet megvalósító törvényi tényállások a cseh Btk.-ban

A táblázatban látható, hogy az elemzett tényállásokban közös, hogy a veszélyeztetett csoportok köre nagyjából megegyezik, tehát az ilyen bűncselekmények kifejezetten valamely nemzeti, faji, etnikai, vallási csoport vagy valamilyen politika vélemény alapján elkülöníthető csoport ellen irányulnak. Az elkövetési magatartások köre pedig alapvetően négy formát ölt: a rágalalmazást, a gyűlöletkeltést (valamint az ilyen tevékenységet

megvalósító mozgalommal kapcsolatos egyes magatartásformákat), a felbujtást, valamint a fenyegetést foglalja magában. A tényállások elemzése után azt is megállapíthatjuk, hogy a gyűlöletbeszédet megvalósító magatartások offline és online térben egyaránt elkövethetők, sőt, az egyes tényállások (a 404. és 405. §-ban foglalt tényállások kivételével) minősített esetként értékelik azt, amikor az elkövető sajtótermék, film, rádió, televízió, nyilvánosan hozzáférhető számítógépes hálózat vagy más hasonló eszköz útján valósítják meg valamely bűncselekményt.

Felmerül ugyanakkor a kérdés, hogy a gyakorlatban, a bírói jogalkalmazás során hol húzható meg a szólásszabadság határa, azaz mennyire tágan vagy éppen szűken értelmezhető az, amit az egyes, fentebb elemzett tényállások rögzítenek a gyűlöletbeszéddel összefüggésben. A kérdés megválaszolásában segítséget nyújthat számunkra a cseh Alkotmánybíróságnak egy viszonylag friss, 2021. decemberi döntése, amely részben ezzel a kérdéssel foglalkozik. A döntés alapjául a következő eset szolgált: az északnyugat-csehországi Teplice egyik általános iskolájának első osztályosairól készült egy kép, amely képen látható gyerekek jelentős része arab és roma származású. A képet közzétették a Facebookon, amely bejegyzéshez *Vítězslav Kroupa* a következő hozzászólást fűzte: „Még jó, hogy a Plynárenská [magyarra fordítva: Gázgyár] Utcai Általános Iskolába járnak. A megoldás így kézenfekvő.” A büntetőeljárás a kommentelővel szemben két bűncselekmény alapján indult meg: egyrészt a Btk. 356. §-ába foglalt bűncselekmény alapján, amely a fentebb elemzetteknek megfelelően a *Személyek egy csoportja elleni gyűlöletkeltés vagy jogaik és szabadságaik korlátozására való felbujtás* elnevezést viseli, másrészt pedig a Btk. 404. §-a²³ alapján, amely azt rendeli büntetni, ha valaki szimpátiáját fejezi ki valamely olyan mozgalom vagy eszme iránt, amely az emberi jogok, valamint szabadságjogok elnyomására irányul – jelen esetben ezt az eszmét nyilvánvalóan a náciizmus jelenti. Mielőtt az ügy az Alkotmánybíróság elé került volna, több bírósági fórumot is megjárt. E ponton csupán a Legfelsőbb Bíróság határozatából²⁴ kívánunk kiemelni néhány részletet. A Legfelsőbb Bíróság szerint *Kroupa* megjegyzése nyilvánvalóan a „nemkívánatos etnikumok” gázkamrákban történő megsemmisítésére utalt, vagyis arra, hogy a képen szereplő arab és roma származású gyerekekkel ugyanúgy kellene eljárni, ahogyan a náciok a második világháború idején a zsidó származásúakat és más embereket szisztematikusan meggyilkolták. „Egy jogállamban, amely az alkotmányosan garantált polgári és emberi jogok tiszteletben tartásán alapul, az ilyen

---

23 A tényállás elnevezése cseh nyelven: *Projev sympatií k hnutí směřujícímu k potlačení práv a svobod člověka*

24 A Legfelsőbb Bíróság 564/2021. határozata [3 Tdo 564/2021 Usnesení NS ze dne 24.06.2021, a továbbiakban: LB határozat] az alábbi linken keresztül érhető el: <https://www.zakonyprolidi.cz/judikat/nscr/3-tdo-564-2021> (Letöltve: 2022. szeptember 1.)

megjegyzések elfogadhatatlanok, és ezekre a büntetőjog eszközeivel kell reagálni” – áll a Legfelsőbb Bíróság határozatában.²⁵ A védelem ugyanakkor azzal érvelt, hogy Kroupa megjegyzése csupán fekete humor volt, egyúttal egy olyan vélemény, amely a szólásszabadság határán belül mozog, ugyanakkor az érvelést a Legfelsőbb Bíróság nem találta hitelesnek, így elutasította azt. A bíróság döntésében rögzítette továbbá azt is, hogy „bizonyos értékek vagy vélemények képviselője nem büntethető és nem is lehet bűncselekmény tárgya. Ezzel szemben a gyűlöletre való nyilvános uszítás, illetve a gyűlöletkeltő mozgalmak iránti szimpátia kinyilvánítása a Büntető törvénykönyv által meghatározott feltételek mellett büntetendő.”²⁶ Megjegyzendő, hogy Kroupát egy náci horogkeresztet tartó birodalmi sas képének, valamint Hermann Göring elítélt náci háborús bűnös és Adolf Hitler portréjának a közösségi médián keresztül történő közzétételéért korábban már elítélték, így a bíróság számára az ügy elbírálásakor nyilvánvaló volt, hogy a kommentelő szimpatizál a náci eszmékkel. Az ügy ezt követően Kroupa részéről alkotmányjogi panasz útján jutott el az Alkotmánybírósághoz. Az Alkotmánybíróság határozatában²⁷ tulajdonképpen megerősítette a Legfelsőbb Bíróság, valamint a korábban eljáró, alacsonyabb szintű bíróságok döntését és érvelését, miszerint Kroupa hozzászólása nem tekinthető fekete humornak, és azt nem védi a véleménynyilvánítás szabadságát deklaráló alkotmányos alapjog sem, így az internetes gyűlöletbeszédnek – mint a gyűlöletbeszéd egyik formájának – tekintendő, amivel szemben egy demokratikus társadalomban a büntetőjog eszközével kell küzdeni.²⁸ Az Alkotmánybíróság az alkotmányjogi panaszt tehát elutasította, így Vítězslav Kroupát 16 hónap szabadságvesztés büntetésre ítélték, amelynek a végrehajtását három évre felfüggesztették.²⁹ Az ügy kapcsán konklúzióként megállapíthatjuk, hogy Csehországban a bírói gyakorlat gyűlöletbeszédnek minősíti már azt az esetkört is, amikor valaki a közösségimédia-szolgáltató platformján, jelen esetben a Facebookon keresztül egy bejegyzéshez fűzött hozzászólás formájában fogalmaz meg olyan véleményt vagy tesz olyan értékítéletet, amely valamely specifikus csoporttal, személyi körrel szemben gyűlöletre uszít. Azt látjuk tehát, hogy a cseh joggyakorlat alapján a véleménynyilvánításhoz fűződő alkotmányos alapjog nem abszolút jellegű.

---

25 LB határozat, Indokolás, 70. pont

26 LB határozat, Indokolás, 74. pont

27 Az Alkotmánybíróság határozata [III.ÚS 2696/21 ze dne 7. 12. 2021, a továbbiakban: AB határozat] az alábbi linken keresztül érhető el: https://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=3-2696-21_1 (Letöltve: 2022. szeptember 1.)

28 AB határozat, Indokolás, 11. pont

29 AB határozat, Indokolás, 12. pont

2. A (cyber)bullying szabályozása a cseh jogban

A cseh jog a *bullying*, valamint *cyberbullying* kategóriákat nem ismeri, így önálló tényállásként sem a Büntető törvénykönyv, sem más jogszabály nem rögzíti.³⁰ A cseh Btk.-ban ugyanakkor számos olyan tényállás található, amely e kategóriák megvalósulási formáinak egyik-másik elemét magában hordozza. Ennek megfelelően a következőkben azoknak a büntető kódexben rögzített tényállásoknak a rövid ismertetésére kerül sor, amelyek tartalmi szempontból a legnagyobb mértékben megfelelnek a *bullying*, valamint *cyberbullying* kategória eszközcselekményének vagy valamely megjelenési formájának.

Mielőtt azonban rátérnénk a fentebb vázoltak szerinti elemzésére, szükséges röviden utalnunk a *cyberbullying* kérdéskörének közjogi, pontosabban alkotmányjogi alapjaira. Mint azt majd látni fogjuk, az internetes zaklatás egyes formái minden esetben sértett magánéletébe, mindennapi életvitelébe való negatív irányú beavatkozást jelentenek. Ennek megfelelően a cseh szabályozás alkotmányjogi alapja vonatkozásában a Charta 10. cikk (2) bekezdésében foglaltakra szükséges utalnunk, amely deklarálja, hogy mindenkit megillet a magán-, illetve családi életbe való jogtalan beavatkozással szemben a védelemhez való jog.³¹

2.1. A *cyberbullying*ot megvalósító tényállások a cseh büntetőjogi szabályozásban

A cseh Btk. öt olyan tényállást tartalmaz, amely összefüggésbe hozható és alkalmazható a *cyberbullying*ot megvalósító cselekményekre. Az alábbiakban e tényállásokat elemezzük, egyúttal röviden utalunk a joggyakorlatnak azon elemeire is, amelyek a téma szempontjából nagy jelentőséggel bírnak.

Továbbított üzenetek titkosságának megsértése

A téma kapcsán elsőként a Btk. 2. fejezetében, a személyiségi jogok, valamint a magánélet és levéltitok védelméhez fűződő jogok megsértése körében a továbbított üzenetek titkosságának megsértése (*porušení tajemství dopravovaných zpráv*, a továbbiakban: titoksértés) elnevezésű bűncselekmény bír jelentőséggel. E bűncselekmény vonatkozásában tulajdonképpen a magánélethez fűződő jog megsértése történik azáltal, hogy az elkövető személyes adatokat engedély nélkül megszerez és/vagy

---

30 Vö.: Parti, 2016, 117. o., valamint Vištalová, 2021, 1. és 24. o.

31 Vištalová, 2021, 14–16. o.

közzétesz.³² A cyberbullying témaköre kapcsán a bűncselekmény első két bekezdése bír jelentőséggel. Egyrészt, a Btk. szabályozása alapján aki szándékosan:

- a) az elektronikus hírközlő hálózaton keresztül küldött, valamint az üzenetet fogadó azonosított résztvevőnek vagy felhasználónak címzett adat, szöveg, hang- vagy képzület titkát; vagy
- b) a számítógépes adatok számítógépes rendszerbe, abból vagy azon belül történő nem nyilvános átvitelének titkát megsérti, az megvalósítja e bűncselekményt.³³

Másrészt, a Btk. rögzíti azt az esetkört is, amikor valaki azzal a szándékkal, hogy másnak kárt okozzon, vagy pedig saját maga vagy más számára jogtalan hasznot szerezzen, olyan titkot hoz nyilvánosságra vagy használ fel, amelyről nem neki szánt levelezés, távirat, telefonhívás vagy elektronikus hírközlő hálózaton keresztül történő átadás útján szerzett tudomást.³⁴

E tényállást összevetve a cyberbullying hagyományos fogalmi elemeivel azt mondhatjuk, hogy a két kategória között gyenge egyezés mutatható ki, hiszen bár a titoksértést az elkövető szándékosan követi el, ugyanakkor folyamatosságról, rendszerességről, valamint a felek közötti alá-fölérendeltségi helyzetről nem beszélhetünk. Egy további fontos különbség a két kategória között, hogy a titoksértés esetén a félelemkeltés nem célja, csupán potenciálisan eredménye lehet az elkövető cselekményének.

Rágalmazás

A Btk. ugyancsak a személyiségi jogok, valamint a magánélet és a levéltitok védelméhez fűződő jogok megsértése körében rögzíti a következő, témánk szempontjából releváns tényállást, a rágalmazást (*pomluva*). A cseh Btk. szabályozása alapján, aki másról olyan valótlan állítást tesz, amely alkalmas arra, hogy az illető jó hírnevét mások körében jelentősen veszélyeztesse (különösen, ha az az érintett munkaviszonyában kárt okoz, illetve családi kapcsolatait megzavarja, vagy más súlyos kárt okoz neki),

---

32 Ha már fentebb a témával kapcsolatos alkotmányos alapokról szóltunk, e bűncselekmény kapcsán a Charta 20. cikk (2) bekezdése mellett megemlíthetjük ugyanennek a cikknek a (3) bekezdésében foglaltakat is, miszerint mindenkit megillet a személyére vonatkozó adatok jogtalan gyűjtésével, nyilvánosságra hozatalával, valamint az ilyen adatokkal való más típusú visszaéléssel szemben a védelemhez való jog.

33 Btk. 182. § (1) bekezdés b–c) pontok

34 Btk. 182. § (2) bekezdés

az megvalósítja a rágalmazás bűncselekményét.³⁵ Látható, hogy ez a törvényi tényállás a bullyinggal, tehát a megfélemlítéssel csak nagyon közvetett módon hozható kapcsolatba, hiszen e tényállás esetében egyrészt hiányzik a felek közötti alá-fölérendeltségi viszony, másrészt hiányzik az elkövetési magatartás ismétlődő jellege (tehát a rendszeresség és folyamatosság), harmadrészt pedig azt látjuk, hogy a megfélemlítés a rágalmazás esetén eredmény formájában állhat elő, nem pedig kifejezetten célként valósulhat meg. A rágalmazásnak a cyberbullyinggal való kapcsolatát e tényállásnak a minősített esete alapozhatja meg. E szerint abban az esetben, amikor az elkövető a rágalmazást sajtóterméken, filmen, rádión, televízión, nyilvánosan hozzáférhető számítógépes hálózaton keresztül, vagy más, ehhez hasonló módon követi el, az alapesethez képest súlyosabb büntetendő.³⁶ Ez alapján azt a következtetést tehetjük, hogy a rágalmazás és a cyberbullying között ugyancsak gyenge egyezés mutatható ki, más kifejezéssel élve, a rágalmazás mondhatni a cyberbullying határterületén helyezkedik el.

Szexuális célzattal elkövetett zsarolás

A cseh szabályozásnak a téma szempontjából talán legérdekesebb elemét a Btk. által önálló tényállásként nevesített szexuális célzattal elkövetett zsarolás (*sexuální nátlak*) jelenti, amely egy speciális típusú bullyingnak tekinthető. E bűncselekmény történeti fejlődése kapcsán megjegyzendő, hogy a zsarolásnak ez a speciális formája új tényállásnak tekinthető a hatályos Btk.-ban, amit a jogalkotó az emberi méltóságot sértő szexuális bűncselekmények körében nevesített. Azért csak részben tekinthető újnak, mivel e tényállás a korábbi Btk. egyes rendelkezéseit ugyan átveszi, azonban más elemei teljesen új szabályozásnak minősülnek.³⁷ Az új rendelkezések, fordulatok Btk.-ba való rögzítésének elsődleges oka egy szabályozási kiskapura adott válasz volt, hiszen a korábbi szabályozás bizonyos cselekmények büntetőjogi szankcionálását nem tette lehetővé, mely cselekmények ugyanakkor a gyakorlatban viszonylag gyakran megvalósultak.³⁸

35 Btk. 184. § (1) bekezdés. Látható továbbá, hogy a cseh Btk. rágalmazás kategóriája szoros tartalmi egyezést mutat a magyar Btk.-ban rögzített rágalmazás tényállásával. Vö.: magyar Btk. (2012. évi C. törvény) 226. §. A rágalmazás bűncselekmény alkotmányos alapja vonatkozásában a Charta egy újabb rendelkezését hivatkozhatjuk: a 20. cikk (1) bekezdése deklarálja, hogy mindenkit megillet az emberi méltósághoz, becsülethez, a jó hírnévhez és nevének védelméhez való jog.

36 Btk. 184. § (2) bekezdés

37 Erre példaként a szabályozásnak azt az elemét említhetjük meg, miszerint a korábbi büntetőjogi szabályozás kizárólag a 18 éven aluliakra vonatkozott, szemben a jelenlegi szabályozással, amelynek hatálya már életkortól függetlenül, minden személyre kiterjed. Az már más kérdés, hogy a hatályos Btk. súlyosabb büntetés kiszabását rendeli azokra az esetekre, amikor gyermekkorúval szemben követik el a bűncselekményt.

38 Holas, 2012, 24. o.

Megjegyzendő továbbá, hogy a zsarolásnak e formája szubszidiárius bűncselekménynek számít, mivel csak akkor állapítható meg, amennyiben a Btk. 185. §-a által nevesített nemi erőszak elnevezésű bűncselekmény nem valósul meg.

A zsarolás klasszikus esetéhez képest ez a tényállás azért tekinthető speciálisnak, mivel az elkövető szexuális cselekmény végzésére (az esetek többségében ez maszturbációt, valamint a nemi szervek vagy más erogén zónák ingerlését jelenti kézzel, erotikus segédeszközökkel vagy más tárgyakkal),³⁹ meztelen vagy hiányos öltözetű felvételek készítésére vagy más hasonló cselekményre kényszeríti a sértettet, miközben az elkövető a birtokában lévő szexuális tartalmú felvétel (kép vagy videó) közzétételével zsarolja a sértettet.⁴⁰ A tényállást a következőképpen határozza meg a Btk.: aki egy másik személyt erőszakkal, erőszakkal vagy más súlyos sérelemmel való fenyegetéssel szexuális cselekmény végzésére, meztelen vagy hiányos öltözetű felvételek készítésére vagy más hasonló cselekményre kényszerít, illetve aki egy másik személyt annak kiszolgáltatottságát kihasználva ilyen cselekményre kényszerít, az megvalósítja a bűncselekményt, tehát a szexuális kizsákmányolási célú zsarolást.⁴¹ A tényállásnak a „más hasonló cselekményre kényszerít” fordulata igényel némi magyarázatot, mivel e fordulat értelmezése problematikus a jogtudomány, valamint a joggyakorlat számára. E fordulat alatt minden olyan viselkedés értendő, amely az áldozat számára hasonlóan megalázó lehet, mint a szexuális önfeltárulkozás vagy leleplezés. Ezért például az elkövető szexuális izgalmának kialakítására irányuló, valamint azt fokozó szexuális jellegű mozdulatokra vagy hangkifejezésekre való kényszerítés formájában is megvalósulhat a bűncselekmény.⁴² Mint látható, a tényállás alapesete ugyan nem feltételezi a felek közötti alá-fölérendeltségi viszonyt, ugyanakkor az minősítő körülményként megjelenhet. Ez utóbbi kapcsán megjegyzendő, hogy az alá-fölérendeltségi viszony mellett a cseh Btk. minősítő körülményként értékeli, ha az elkövető a sértett függőségét (addikcióját) kihasználva; gyermekkel szemben; több személy sérelmére, fegyverrel vagy csoportosan követi el ezt a bűncselekményt, valamint ha az elkövető cselekményével a sértettnek súlyos testi sérülést vagy annak halálát okozza.⁴³ A Btk. az előkészületet is büntetni rendeli.⁴⁴ Látható továbbá, hogy a megfélemlítés is csupán eredménye lehet, nem pedig feltétele a bűncselekménynek, valamint az ismételt vagy folyamatos elkövetést sem nevesíti a

39 Fremr, 2015, 1017–1018. o.

40 Vö.: Parti, 2016, 126–127. o.

41 Btk. 186. § (1) bekezdés

42 Ščerba, 2009, 546–549. o.

43 Btk. 186. § (2)–(6) bekezdések

44 Btk. 186. § (7) bekezdés

tényállás, vagyis a bullying fogalmi elemei nem azonosíthatók teljes mértékben a tényállásban rögzítettekkel.

A különbségek ellenére a szexuális zaklatás és a cyberbullying kapcsolatára egy jogeset rövid bemutatásával szeretnénk rávilágítani. A jogesetben egy középkorú férfi, *Patrik Krajiček* 2017 és 2020 között 19 kiskorú lánnyal (a sértettek egy része az elkövetés időpontjában még a 15. életévét sem töltötte be) vette fel a kapcsolatot álneven, álprofilal a Facebookon keresztül abból a célból, hogy szexuális tartalmú fotókat és videókat kényszerítsen ki tőlük. Az esetek többségében az elkövető sikerrel járt, a fotókért és videóért cserébe pedig pénzt vagy ajándékot ígért. Azonban amikor a sértettek egy idő után megpróbálták abbahagyni a férfival való kommunikációt vagy pedig elutasító választ adtak a kérésére, az elkövető megfenyegette őket, a leggyakrabban azzal, hogy nyilvánosságra hozza a korábban már megküldött intim fotóikat és videóikat, ritkább esetekben pedig erőszakkal fenyegette meg a sértetteket. Az elkövető elmondása alapján nem szándékosan kiskorúakkal létesített kapcsolatot, egyúttal nem volt célja, hogy a sértettekkel személyesen találkozzon. E tényállás alapján az elkövetővel szemben *szexuális zaklatás* miatt indult eljárás. A bíróság végül három év szabadságvesztés büntetést (amelynek a végrehajtását öt év próbaidőre felfüggesztette), valamint pénzbírságot szabott ki az elkövetőre, egyúttal a bíróság kötelezte a férfit, hogy a büntetés időtartama alatt tartózkodjon a 18 éven aluliakkal való elektronikus és írásbeli kommunikációtól.⁴⁵ Ez a jogeset rávilágít arra, hogy a szexuális zaklatás tényállását a cseh joggyakorlat az online bántalmazás egyes eseteire is alkalmazza. Ez felveti a lehetőséget, hogy ugyancsak ezt a tényállást alkalmazzák a jövőben a kortársak közötti cyberbullying speciális, szexuális zsarolást is tartalmazó eseteire.

Veszélyes fenyegetés

A cseh Btk. veszélyes fenyegetés (*nebezpečné vyhrožování*, a továbbiakban: fenyegetés) elnevezésű tényállása bizonyos elemeiben szintén egyezést mutat a bullying kategóriával. A Btk. a közrend elleni bűncselekményeket tartalmazó 10. fejezetben, ezen belül is az emberi együttélést zavaró bűncselekmények között nevesíti a fenyegetést. E tényállás alapján, aki mást halállal, súlyos testi sértéssel vagy más súlyos sérelemmel oly módon fenyeget meg, hogy az alkalmas arra, hogy félelmet keltsen a másikban, az megvalósítja a törvényi tényállásban foglaltakat.⁴⁶ Ebben az esetben tehát azt látjuk, hogy az

---

45 A jogeset összefoglalója az alábbi cikk alapján készült: <https://www.ceskenoviny.cz/zpravy/za-sexualni-natlak-vuci-nezletilym-ulozil-soud-muzi-z-luhacovic-podminku/2232595> (Letöltve: 2022. szeptember 3.)

46 Btk. 353. § (1) bekezdés

elkövető elsődleges célja, szándéka a félelemkeltés, ilyenformán egyezést mutat a bullying kategóriával, azonban a bullyinghoz képest a fenyegetés esetében nem beszélhetünk erőegyensúly-eltolódásról, illetve az ismétlődés vagy folyamatosság sem eleme a vizsgált tényállásnak. A vonatkozó szakirodalmi álláspont rögzíti, hogy a bűncselekmény megvalósulásához nem szükséges a fenyegetés címzettjének személyes jelenléte, azaz a bűncselekmény elkövetéséhez elegendő, ha a címzett például telefonon vagy elektronikus kommunikációs eszköz útján szerez arról tudomást.⁴⁷ Ez utóbbi megállapítás pedig azt erősíti, hogy a fenyegetés a cyberbullying kategóriával kapcsolatba hozható.

Veszélyes zaklatás

A veszélyes zaklatás (*nebezpečné pronásledování*, a továbbiakban: zaklatás) törvényi tényállása részben szintén mutat némi egyezőséget a megfélemlítés kategóriájával, mely kategóriát a fenyegetéshez hasonlóan a Btk. az emberi együttélést zavaró bűncselekmények körében rögzített. A cyberbullying tekintetében a tényállás azon két fordulata emelendő ki, miszerint a zaklatás megvalósulhat egyrészt azáltal, hogy az elkövető elektronikus úton, írásban vagy más módon tartós jelleggel kapcsolatba lép a sértett személlyel, illetve ha az elkövető a sértett személyes adataival személyes vagy egyéb kapcsolatfelvétel céljából visszaél, és ezek a magatartások egyúttal alkalmasak arra, hogy a sértett a saját, illetve a hozzá közel álló személyek életét és egészségét megalapozottan féltse.⁴⁸ A zaklatás vonatkozásában a megfélemlítés mint szándék, illetve maga a cselekvés hosszú időn át tart (folyamatos, tartós vagy ismétlődő jelleg). Ez utóbbi kapcsán merül fel a kérdés, hogy miként kell értelmeznünk azt, hogy a zaklató magatartás hosszú időn keresztül áll fenn? A kérdés megválaszolásában a Legfelsőbb Bíróságnak egy 2011-es határozata⁴⁹ nyújt számunkra segítséget. Határozatában a Legfelsőbb Bíróság kimondta, hogy e bűncselekmény vonatkozásában a zaklatás hosszú időtartama az elkövetőnek a sértettel való többszöri erőszakos kapcsolatfelvételét vagy kísérletét jelenti (tehát az elszigetelt vagy véletlenszerű cselekmény nem felel meg ennek a követelménynek), amelynek egyúttal alkalmasnak kell lennie arra, hogy a sértettben valós félelmet keltsen. Ennek megfelelően az elkövető következetes, tartós, kitartó és rendszeres cselekményei minősülhetnek olyan magatartásnak, amely következtében a tényállás megvalósulásáról beszélhetünk. A vonatkozó szakirodalmi álláspont ugyanakkor ennél konkrétabb megállapítást tesz, amikor azt mondja, hogy az ismétlődés akkor

47 Šámal, 2012, 3000. o.

48 Btk. 354. § (1) bekezdés c) és e) pontok

49 A Legfelsőbb Bíróság 1082/2011. határozata [8 Tdo 1082/2011 Usnesení NS ze dne 08.09.2011]. A határozat az alábbi linken keresztül érhető el: <http://kraken.slv.cz/8Tdo1082/2011> (Letöltve: 2022. szeptember 5.)

valósul meg, amikor az elkövető több mint 10 alkalommal tesz kísérletet a kapcsolatfelvételre, valamint e kísérletekre legalább 4 hetes időintervallumban kerül sor.⁵⁰ A határozat kiemeli továbbá azt is, hogy a bűncselekmény esetében az elkövető magatartása jellemzően eltér a normális viselkedési normáktól, és emiatt válhat bizonyos esetekben veszélyessé a sértett számára. A Legfelsőbb Bíróság egy 2013-as határozatában⁵¹ kitért ugyanakkor arra a kérdésre is, hogy mi tekinthető olyan cselekménynek, amelynek eredményeképpen elektronikus úton valósul meg a zaklatás. E körbe tartozónak tekintti a bírói joggyakorlat különösen a kéretlen (gyakran vulgáris vagy agresszív tartalmú) e-mail-üzenetek rendszeres küldését, az ún. telefonterrort (tehát amikor a sértett az áldozatot anonim módon, rendszeres jelleggel, gyakran obszcén és fenyegető tartalmú telefonhívásokkal zaklatja bármely napszakban), de ezen túl általánosságban a kéretlen e-mailek, spamek, valamint telefonhívások is ebbe a körbe tartoznak, amennyiben az ismételtség megállapítható.

E jellemvonások miatt azt a megállapítást tehetjük, hogy ez a tényállás erőteljes egyezést mutat a (cyber)bullyinggal, ugyanakkor az alá-fölérendeltségi viszony hiánya a két kategória közötti lényeges különbségként jelentkezik. Amennyiben megvizsgáljuk ennek a tényállásnak azt a fordulatát, miszerint az elkövető elektronikus úton, írásban vagy más módon tartós jelleggel lép kapcsolatba a sértett személlyel és ezáltal valósítja meg a zaklatást, akkor azt látjuk, hogy az a *cyberstalking* kategóriával (a cyberbullying egyik altípusával) mutat nagyfokú egyezést, ugyanakkor e bűncselekmény fogalmi elemei semmiképp sem tekinthetők a cyberstalking elégséges meghatározásának. Ennek megfelelően látni kell tehát azt is, hogy a zaklatásnak e szabályozását, valamint a cyberstalking kategória klasszikus esetét meglehetősen nehéz egymástól elhatárolni, ugyanakkor a joggyakorlatból eredő tapasztalatok azt mutatják, hogy Csehországban a cyberstalking kategóriát lefedő esetekre a zaklatásnak ezt a fordulatát [354. § (1) bek. c) pont] szokták alkalmazni.⁵²

Elemzésünk végeztével az alábbi táblázatban áttekintjük, hogy az elemzett Btk.-beli tényállások, valamint a (cyber)bullying kategória klasszikus fogalmi elemei között milyen összefüggés mutatható ki:

---

50 Šámal, 2012, 3295. o. Megjegyzendő, hogy az ítélkezési gyakorlat elfogadta és átvette ezt a jogirodalmi értelmezést, mivel több határozatában is hivatkozott erre az értelmezésre. Lásd pl. a Legfelsőbb Bíróság 1625/2016., valamint 777/2018. határozatának indokolásait.

51 A Legfelsőbb Bíróság 1333/2013. határozata, Indokolás, 2. pont [4 Tdo 1333/2013-45 Usnesení NS ze dne 17.12.2013]. A határozat az alábbi linken keresztül érhető el: <https://next.codexis.cz/judikatura/JD196188#L1> (Letöltve: 2022. szeptember 5.)

52 Vištalová, 2021, 24. és 27. o.

Bűncselekmény elnevezése	Btk. rendelkezése	A (cyber)bullying kategóriával való egyezés szintje ⁵³
Továbbított üzenetek titkoságának megsértése	182. § (1) bek. b)–c) pontok, valamint (2) bek.	Gyenge egyezés – a rendszeresség és folyamatosság nem eleme – az alá-fölérendeltségi viszony nem eleme – a megfélemlítés nem cél, csak eredmény lehet
Rágalmazás	184. §	Gyenge egyezés – a rendszeresség és folyamatosság nem eleme – az alá-fölérendeltségi viszony nem eleme – a megfélemlítés nem cél, csak eredmény lehet
Szexuális célzattal elkövetett zaklatás	186. §	Közepes egyezés – a rendszeresség és folyamatosság nem eleme – az alá-fölérendeltségi viszony csak minősítő körülményként jelenik meg
Veszélyes fenyegetés	353. § (1) bek.	Közepes egyezés – a rendszeresség és folyamatosság nem eleme – az alá-fölérendeltségi viszony nem eleme
Veszélyes zaklatás	354. § (1) bek. c) és e) pontok	Erős egyezés – az alá-fölérendeltségi viszony nem feltétel

2. táblázat. A (cyber)bullying kategóriával tartalmi egyezést mutató törvényi tényállások a Btk.-ban

Összegésként megállapíthatjuk, hogy a cseh büntetőjogi szabályozás öt olyan törvényi tényállást rögzít, amely kisebb-nagyobb mértékben egyezést mutat a (cyber)bullying kategóriával. Az elemzett tényállások közül a zaklatás vonatkozásában állapítható meg a legerőteljesebb egyezés, ugyanakkor kiemelést érdemel még a szexuális célzattal elkövetett zaklatás elnevezésű bűncselekmény is, amely egy speciális típusú bullyingnak tekinthető. A másik három elemzett tényállás (továbbított üzenetek titkoságának megsértése; rágalmazás; fenyegetés) esetében ugyanakkor csak közvetett, gyenge egyezés mutatható ki a (cyber)bullying hagyományos alakzatával.

⁵³ A táblázatnak ebben az oszlopában az egyes tényállások azon elemeit rögzítettük, amelyek eltérnek a cyberbullying kategória klasszikus fogalmi elemeitől.

3. A megelőzéssel kapcsolatos szabályozás és gyakorlat

A megelőzés tekintetében elsősorban az iskolai környezetben megvalósuló zaklatás kapcsán tudunk olyan programokról és eljárásokról beszámolni Csehországban, amelyek a téma szempontjából relevanciával bírnak.

E tekintetben az Oktatási, Ifjúsági és Sportminisztérium azon 2016-ban kibocsátott módszertani útmutatójáról (a továbbiakban: Útmutató) szükséges röviden szólnunk, amely kifejezetten az oktatási intézményekben megvalósuló zaklatás megelőzésével és kezelésével foglalkozik.⁵⁴ Az Útmutató célja, hogy segítse az oktatási intézményeket abban, hogy megértsék a zaklatás jelenségét, kockázatát, valamint azt, hogy miként tudják megelőzni és hatékonyan kezelni ezt a jelenséget. Az Útmutató rögzíti, hogy az oktatási intézményeknek jogszabályon alapuló kötelezettsége van arra, hogy a tanulók számára megteremtsék és fenntartsák a biztonságos környezetet, védjék a tanulók egészségét, valamint megelőzzék az olyan kockázatos jelenségeket, mint amilyen a zaklatás is.⁵⁵ Emellett az oktatási intézményeknek ún. *zaklatáselleni programot* kell kialakítaniuk, amelynek elsődleges célja a prevenció, valamint olyan eljárási mechanizmusok kialakítása, melyek alkalmasak a zaklatás kezelésére. Az iskola vezetőségének a tantestület tagjai közül legalább egy személyt ki kell jelölnie abból a célból, hogy a zaklatás megelőzésének és kezelésének speciális kérdéseivel foglalkozzon az oktatási intézményen belül. A kijelölt személyeknek rendszeres képzésben kell részesülniük, egyúttal hatáskörrel kell rendelkezniük a zaklatással kapcsolatos esetek kivizsgálása és kezelése tekintetében. Az Útmutatóban rögzítettek alapján a zaklatás hatékony kezelése érdekében az érintett oktatási intézményeknek először fel kell mérniük a helyzet súlyosságát, és azt, hogy a kialakult helyzetet belsőleg, intézményi szinten oldják meg, vagy pedig külső segítséget kérnek (pl. pedagógiai/pszichológiai tanácsadó központ vagy magatartás-gondozó központ tevékenységét veszik igénybe). A szülőnek ugyanakkor minden esetben joga van segítséget kérni az oktatási intézménytől vagy egy adott pedagógustól a zaklatás kezelése érdekében, az oktatási intézmény pedig köteles kivizsgálni minden zaklatással kapcsolatos gyanút és állítást. A probléma kivizsgálásába és megoldásába be kell vonni a zaklatásban érintett felek (agresszorok, áldozatok és tanúk) törvényes képviselőit. Amennyiben a problémát a pedagógusok nem oldják meg kielégítő módon, úgy az iskola igazgatójához kell fordulni, akinek kulcsszerepe és kiemelt felelőssége van a zaklatás megelőzése és hatékony kezelése tekintetében az intézményen belül.

---

54 A módszertani útmutató az alábbi linken keresztül érhető el: <https://www.msmt.cz/file/38988/> (Letöltve: 2022. szeptember 2.)

55 E kötelezettséget az oktatási törvény (561/2004. törvény) 29. §-a határozza meg.

Amennyiben az iskola reakciója sem megfelelő, lehetőség van az iskola alapítójához vagy a Cseh Iskolafelügyelethez (ČŠI) fordulni.

Ami az ún. *hotline*-okat (vagyis az online tanácsadó és jogsegélyszolgálatokat) illeti, hét központi (állami) felület, valamint civil szervezet programját, tevékenységét szükséges kiemelni a zaklatás elleni harc tekintetében:

- a) A Zaklatás minimalizálása elnevezésű program (*Minimalizace šikany*);⁵⁶
- b) Társaság a zaklatás ellen (*Společensví proti šikaně*);⁵⁷
- c) Internetes Tanácsadó Központ (*Internet poradna*);⁵⁸
- d) Biztonsági vonal (*Linka bezpečí*);⁵⁹
- e) Nemzeti Internet Biztonsági Központ (*Národní centrum bezpečnějšího internetu*);⁶⁰
- f) E-Biztonsági portál (*E-Bezpečí*);⁶¹
- g) E-Biztonsági portál tanároknak (*E-Nebezpečí pro učitele*).⁶²

A téma kapcsán érdemes a figyelmünket egy pillanatra a jogtudományon túlra, Michal Kolář pszichoterapeuta, gyógypedagógus munkásságára fordítanunk, aki évtizedek óta (cyber)bullyinggal kapcsolatos, szociológiai alapú felméréseket végez Csehországban. Kolář nevéhez köthető továbbá egy olyan nemzetközi hírű elmélet és kutatási modell kialakítása is, amely kifejezetten az iskolai zaklatás területére (beleértve a cyberbullyingot is) specializálódott. Kolář elméletén alapult az a nemzetközi viszonylatban is rendkívül pozitív eredményeket produkáló, preventív célokat szolgáló *antibullying-program*,⁶³ amelyet Csehországban országos szinten alkalmaztak az Oktatási Minisztérium támogatása és ellenőrzése mellett. A Kolář-féle program hatékonyságát tekintve nemzetközi viszonylatban csak a norvég *Dan Olweus* nevével fémjelzett programmal (*Olweus Bullying Prevention Program*, OBPP) vethető össze.⁶⁴

56 Elérhetőség: <http://www.minimalizacesikany.cz/>

57 Elérhetőség: <http://www.sikana.org/>

58 Elérhetőség: <https://iporadna.cz/>

59 Elérhetőség: <https://www.linkabezpeci.cz/>

60 Elérhetőség: <https://www.ncbi.cz/>

61 Elérhetőség: <https://www.e-bezpeci.cz/>

62 Elérhetőség: <http://www.e-nebezpeci.cz/>

63 A projekt eredményessége kapcsán álljon itt egy statisztikai adat: a programhoz kiválasztott kísérleti iskolákban 4 hónap alatt 42,5%-kal sikerült csökkenteni a zaklatás előfordulását, míg egy speciálisan képzett tanárokból álló csapatnak 50–75%-kal sikerült csökkentenie a zaklatás áldozatainak számát. Később, miután a programot szélesebb körben, 50 iskolában hajtották végre, annak hatékonysága megerősítést nyert.

64 A Kolář-féle antibullying-program módszertana és tapasztalatai kapcsán lásd az alábbi, Kolář-ral készült interjút: <http://beyondbullies.org/2012/02/program-deals-with-epidemic-in-schools/> (Letöltve: 2022. szeptember 8.)

4. A szolgáltatói felelősség kérdése az online térben elkövetett bűncselekmények vonatkozásában

Előljáróban szükséges rögzítenünk, hogy Csehországban nem létezik a közösségi platformokra vonatkozó speciális jogi szabályozás, így a közösségi média tartalomkontrollját érintő közjogi felelősségi rendszert sem ismeri a cseh jogrend a vélt vagy valós cenzúra vonatkozásban. Az alkotmányos szabályok szintjén Csehországban a cenzúra minden formája – így az interneten történő cenzúra is – tiltott, azzal a kitételrel, hogy az információk tartalma és közlés módja nem ütközik jogszabályba.⁶⁵

A cseh jogrendben jelenleg a közösségi média speciálisan tehát nem szabályozott tárgykör, vagyis a közösségi médiát érintő különös, ágazati jogszabály vagy egyéb rendelkezés nem létezik. Jelen munka írásának időpontjában pedig nem ismert olyan jogalkotói szándék, amely a közösségi média, illetve az e területen érvényesülő véleménynyilvánítás szabadságának szabályozására irányulna. A cseh jog a véleménynyilvánítás szabadságát az internet és közösségi média vonatkozásában csupán érintőlegesen szabályozza – ezt a tárgykört az *információs társadalomról szóló törvényben* (480/2004. törvény, a továbbiakban: Infotörvény) rendezi. Tekintettel e törvény megalkotásának évére (2004) és céljára – ami az *elektronikus kereskedelemről szóló európai irányelv*⁶⁶ (a továbbiakban: Irányelv) szabályainak tagállami szabályozásba való átültetése volt –, ez a jogszabály nem kifejezetten az internetes véleménynyilvánítás és közösségi média szabályozására jött létre, viszont összhangban az Irányelv rendelkezéseivel, a cseh törvény több más mellett átülteti az ott lefektetett azon szabályokat, amelyek az általános tárhelyszolgáltatói felelősségre vonatkoznak.

Az Infotörvény tárgyi hatálya az ún. információs társadalom szolgáltatásaira (*služby informační společnosti*) terjed ki. A szabályozás értelmében ilyen szolgáltatásnak minősül az információs társadalom bármely szolgáltatása, amely általában *térítés ellenében, távról* (tehát a szolgáltatást a felek egyidejű jelenléte nélkül) nyújtják, *elektronikus úton* (tehát a szolgáltatás kezdőpontjától való elküldése és célállomásán való fogadása adatok feldolgozására és tárolására szolgáló elektronikus berendezés útján történik, valamint annak elküldése, továbbítása és vétele teljes egészében vezetéken, rádióan, optikai vagy egyéb elektromágneses eszköz útján történik) és a *szolgáltatást igénybe vevő egyéni kérelmére* (tehát az adatok továbbításával nyújtott szolgáltatás egyéni kérelemre történik)

65 Vö.: Charta 17. cikk (3) bekezdés

66 Az Európai Parlament és a Tanács 2000/31/EK irányelve (2000. június 8.) a belső piacon az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások, különösen az elektronikus kereskedelem egyes jogi vonatkozásairól. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=celex%3A32000L0031> (Letöltve: 2022. szeptember 12.)

nyújtott szolgáltatás.⁶⁷ A cseh joggyakorlat mindezt annyival egészíti ki, hogy e szolgáltatások megítélésekor figyelembe kell venni, hogy:

- a) a szolgáltatás más személy számára biztosított, tehát nem a szolgáltatást nyújtó saját hasznára van (tehát kizárandók az olyan szolgáltatások, amelyeket például a munkaadó biztosít alkalmazottai számára a munkavégzéshez); illetve
- b) hogy a szolgáltatás lényege az elektronikusan továbbított információon alapuljon (ami kizárja például az online shopokat ebből a körből, mert ezek esetében az online felület csupán közvetítő funkciót lát el, nem pedig a szolgáltatás tárgya); valamint hogy
- c) egyedi szolgáltatásról van szó, konkrét felhasználó számára (aminek például egy rádióadás nem minősül).⁶⁸

A fentebb rögzítettekből kifolyólag e törvény szabályozása elsősorban az üzleti alapú szolgáltatásnyújtás oldaláról közelíti meg a vizsgált kérdést, nem pedig a véleménynyilvánítás oldaláról, annak ellenére, hogy bizonyos esetekben van átfedés a két terület között.

Az általános szabályok áttekintését követően vizsgáljuk meg a felelősséggel kapcsolatos részletszabályokat. Az Infotörvény értelmében a szolgáltató⁶⁹ abban az esetben felel a megjelenő tartalomért:

- a) amennyiben tevékenységének tárgyát, valamint az eset körülményeit és jellegét figyelembe véve tisztában volt azzal, hogy a tárolt információk tartalma vagy a felhasználó magatartása jogellenes; illetve
- b) ha bizonyíthatóan tudomást szerzett a tárolt információk tartalmának jogellenes természetéről vagy a felhasználó jogellenes magatartásáról, és nem tett meg azonnal minden szükséges lépést az ilyen információk eltávolítására vagy hozzáférhetetlenné tételére.⁷⁰

Ezen túl a szolgáltató mindig felelős a tárolt információk tartalmáért, amennyiben közvetlenül vagy közvetve meghatározó befolyást gyakorol a felhasználó

⁶⁷ Zichová, 2019, 21–23. o.

⁶⁸ Polčák, 2012, 142–143. o.

⁶⁹ Megjegyzendő, hogy a szabályozás nem tesz különbséget az egyes szolgáltatótípusok között (pl. közösségi oldal üzemeltetője, tárhelyszolgáltató, videómegosztó). A szabályozás értelmében [2. § (1) bek. a) pont] szolgáltatónak minősül minden olyan személy, aki/amely az információs társadalommal összefüggő bármely olyan szolgáltatást nyújt, amely elektronikusan úton történik a felhasználó egyéni kérésére, általában térítés ellenében. A szolgáltatást elektronikus úton nyújtják, ha azt elektronikus hírközlő hálózaton keresztül küldik és a felhasználó egy elektronikus adattároló eszközről fér hozzá.

⁷⁰ Infotörvény 5. § (1) bekezdés

tevékenységére.⁷¹ Ezekkel a rendelkezésekkel a jogalkotó gyakorlatilag érdemi változtatás nélkül ülteti át az Irányelv vonatkozó cikkét⁷² a cseh jogrendbe.⁷³

Összefoglalva tehát azt mondhatjuk, hogy a szolgáltató felelőssé tehető az általa „közvetített” tartalomért az alábbi feltételek fennállása esetén:

- a) a szolgáltató tudomása vagy tudomásszerzése a jogsértésről; valamint
- b) a szolgáltató nem távolította el a jogsértő tartalmat.

Főszabály szerint a szolgáltató tehát akkor vonható felelősségre, ha a tudomásszerzést követően nem cselekedett. E főszabálytól eltérő speciális szabály az, amelynek értelmében a szolgáltató minden esetben felel, ha a tartalmat közvetlenül ő állítja elő, vagy pedig a tartalomra jelentős befolyással bír. Ez az esetkör a hírportálokra és online újságokra/folyóiratokra vonatkozik, amelyek esetében mint kiadók felelősek az általuk közzétett hírek tartalmáért. Ez a szabályozás összhangban van a cseh sajtótörvény szabályozásával is, és annak tárgyi hatályát így kiterjeszti az online térbe is.

A szolgáltatók felelőssége kapcsán egy további fontos rendelkezése az Infotörvénynek, hogy a szolgáltatók nem kötelesek:

- a) felügyelni az általuk továbbított vagy tárolt információk tartalmát; valamint
- b) aktívan keresni az információk illegális tartalmára utaló tényeket és körülményeket.⁷⁴

Ez alapján a szolgáltatónak aktív tartalomkeresési/tartalomkövetési kötelezettsége nincs. E tekintetben a cseh szabályozás egyértelmű rendelkezést tartalmaz, amely tehát garantálja, hogy az aktív tartalomkövetés nem kérhető számon a szolgáltatókon, kivéve az online hírportálok/újságok eseteit.

Az Infotörvény nem tartalmaz közjogi joghátrányt a jogszabályba ütköző tartalom el nem távolítása esetén, szankció nélküli rendelkezésről van tehát szó. Ennek megfelelően – ebben a vonatkozásban – a cseh jogi szabályozás a végrehajtási szabályokról sem rendelkezik. A jogsértő tartalom fogalmát a törvény nem határozza meg részletesen. Ennek megfelelően ez egy tág kategóriát jelent tehát, amely a jogsértések széles körét öleli fel a különböző jogágak tekintetében, mely jogágak esetén az esetleges jogkövetkezmény vagy joghátrány különböző formában érvényesülhet.

---

71 Infotörvény 5. § (2) bekezdés

72 Vö.: a cseh szabályozást az Irányelv 14. cikkével

73 A közösségi média jogi felelőssége kapcsán megjegyzendő, hogy az Infotörvény rendelkezései mellett elviekben alkalmazhatóak a Polgári törvénykönyv felelősségről szóló rendelkezései is.

74 Infotörvény 6. §

Szükséges még röviden említést tennünk arról, hogy a fentebb ismertetett törvényi szabályozáson túl a véleménynyilvánítással kapcsolatos lehetséges szolgáltatói intézkedések, valamint a felhasználóval szembeni fellépés lehetőségei megjelennek az egyes szolgáltatók általános szerződési feltételeiben (a továbbiakban: ÁSZF) is. Ezek esetében kétoldalú magánjogi megállapodásokról van szó, amelyek a szolgáltató és felhasználó között jönnek létre. Az ilyen ÁSZF-ek általános megközelítése az, hogy a szolgáltatók fenntartják maguknak azt a jogot, hogy a jogszabályba ütköző tartalmakat eltávolítsák.

Zárásként megjegyzendő, hogy Csehországban a közösségi platformok beavatkozási kötelezettsége tekintetében két irányzat alakult ki az utóbbi években. Az egyik a közösségi média elszámoltathatóságát és felelősségét szorgalmazza, azzal az indoklással, hogy a szolgáltatók képesek a veszély forrását ellenőrizni, egyúttal lehetőségeikhez mérten könnyen el tudják hárítani a jogséttel fenyegető helyzetet.⁷⁵ A másik megközelítés szerint viszont a szolgáltatók az Infotörvény rendszere alá eső szabályozás értelmében nem kötelezhetők aktív tartalomfelügyeletre.⁷⁶

A felelősségi kérdések áttekintését követően fontos röviden utalnunk arra, hogy a cseh jog nem ismeri a magyar terminológia szerinti elektronikus adat hozzáférhetlenné tétele elnevezésű büntetőjogi intézkedést, ugyanakkor azzal tartalmilag egyező kategóriát sem ismer a cseh jog, így ilyen jellegű büntetőjogi intézkedések alkalmazására az online térben elkövetett bűncselekmények, így a cyberbullying jellegű cselekmények esetén sincs lehetőség.⁷⁷ A fentebb ismertetett bűncselekmények vonatkozásában büntetésként főszabály szerint a szabadságvesztés büntetés, egyes esetekben pedig a foglalkozástól eltiltás kiszabása rendelhető el. E ponton megjegyzendő továbbá az is, hogy a cseh jog az online térben megvalósított gyűlöletbeszéd, valamint cyberbullying jellegű bűncselekmények elkövetése nyomán indult büntetőeljárások eredményes lefolytatására (pl.: jogsegély és hatósági megkeresések kikényszeríthetősége) szintén nem tartalmaz speciális rendelkezéseket.

5. Összefoglalás

A cseh jogi szabályozás ugyan nem ismeri a gyűlöletbeszéd kategóriát, ugyanakkor a büntetőjogi szabályozás számos olyan tényállást nevesít, amely e kategóriának megfelel, vagy pedig azzal szoros tartalmi kapcsolatot mutat. A Btk. ennek megfelelően

---

⁷⁵ Telec, 2015, 20. o.

⁷⁶ E kapcsán lásd bővebben: Maisner, 2015.

⁷⁷ A cseh Btk. szankciórendszere kapcsán lásd bővebben a Btk. 36–104. §-át.

bűncselekménynek nyilvánítja és büntetni rendeli a gyűlöletbeszéd egyes formáit. A kapcsolódó büntetőjogi rendelkezések elemzése után azt is megállapíthatjuk, hogy a gyűlöletbeszédet megvalósító tényállások offline és online térben egyaránt elkövethek, sőt, az egyes tényállások minősített esetként értékelik azt, amikor az elkövető online formában valósítja meg valamely bűncselekményt. Ennek kapcsán fontosnak tartjuk kiemelni azt is, hogy a cseh bírói gyakorlat gyűlöletbeszédnek minősíti már azt az esetkört is, amikor valaki a közösségimédia-szolgáltató platformján keresztül egy bejegyzéshez fűzött hozzászólás formájában fogalmaz meg olyan véleményt vagy tesz olyan értékítéletet, amely valamely specifikus személyi körrel szemben gyűlöltre uszít. Az elemzés után az is látható, hogy a cseh jogi szabályozás nagyfokú hasonlóságot, tartalmi egyezést mutat a magyar Btk. szabályozásával, különösen pedig a *közösség elleni uszítás* elnevezésű tényállásával,⁷⁸ vagyis azt a megállapítást tehetjük, hogy a cseh és a magyar nemzeti jog hasonló módon definiálja és szabályozza a gyűlöletbeszéd kategóriát.

A magyar szabályozáshoz hasonlóan a cseh jog sem ismeri a *bullying*, valamint *cyberbullying* kategóriákat, így önálló tényállásként sem a Büntető törvénykönyv, sem más jogszabály nem rögzíti azokat, ugyanakkor a Btk. számos olyan tényállást nevesít, amely e kategóriák fogalmi elemeinek egyes elemeit magán hordozza. A büntetőkódex öt olyan törvényi tényállást rögzít, amely egyezést mutat a (cyber)bullying kategóriával. A tényállások elemzését követően arra a megállapításra jutottunk, hogy a *zaklatás* vonatkozásában állapítható meg a legerőteljesebb egyezés a cyberbullying kategóriával – ahogyan az a magyar szabályozás tekintetében is megfigyelhető. E bűncselekmény mellett kiemelés érdemel még a *szexuális célzattal elkövetett zaklatás* elnevezésű bűncselekmény is, amely egy speciális típusú bullyingnak tekinthető. A másik három elemzett tényállás (továbbított üzenetek titkosságának megsértése; rágalmozás; fenyegetés) esetében ugyanakkor csak közvetett, gyenge egyezés mutatható ki a (cyber)bullying kategóriával. Ami a megelőzés kérdését illeti, e tekintetben elsősorban az iskolai környezetben előforduló zaklatás vonatkozásában ismertek olyan programok, eljárások és szakmai dokumentumok, amelyek egyrészt prevenciók célokat szolgálnak, másrészt pedig a bullyingszituációk hatékony kezelését biztosítják.

A cseh jogrendben nem létezik a közösségi platformokra vonatkozó speciális jogi szabályozás, így a közösségi média tartalomkontrollját érintő jogi szabályozásról sem beszélhetünk. A szolgáltatói felelősség kérdése tekintetében a cseh jogi szabályozás általános jelleggel rögzíti, hogy a szolgáltató akkor tehető felelőssé az általa közvetített

---

78 Vö.: magyar Btk. (2012. évi C. törvény) 332. §

tartalomért, amennyiben tudomása volt vagy pedig tudomást szerzett a jogsértésről, és nem távolította el a jogsértő tartalmat. Tömören, a szolgáltató tehát akkor vonható felelősségre, ha a tudomásszerzést követően nem cselekedett. Ugyanakkor minden olyan esetben a szolgáltató felel, ha a tartalmat közvetlenül ő állította elő, vagy pedig magára a tartalomra jelentős befolyással bírt. Egy további lényeges szabály, hogy a szolgáltatókat nem terheli aktív tartalomkeresési, valamint tartalomkövetési kötelezettség az általuk tárolt, valamint továbbított információk vonatkozásában.

Irodalomjegyzék

- BARTOŇ, M., HEJČ, D. (2021) 'Čl. 17 [Svoboda projevu a právo na informace]' in Husseini, F., Bartoň, M., Kokeš, M., Kopa, M. (szerk.) *Listina základních práv a svobod*. 1. kiadás. Praha: C.H. Beck
- FREMR, R. (2015) 'Trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti' in Drašík, A. et al. (szerk.) *Trestní zákoník: komentář*. 1. kiadás. Praha: Wolters Kluwer
- HERCZEG, J. (2004) *Meze svobody projevu*. Praha: Orac
- HOLAS, J. (2012) *Trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci
- MAISNER, M. (2015) 'Snaha o zakázané těžení ze zdánlivé absence výslovné legislativní úpravy a nebezpečná situace pro poskytovatele služeb informační společnosti', *Bulletin advokacie* [Online]. Elérhető: <http://www.bulletin-advokacie.cz/snaha-o-zakazane-tezeni-ze-zdanlive-absence-vyslovne-legislativni-upravy> (Letöltve: 2022. június 30.)
- NOVÁKOVÁ, H. (2010) *Trestné činy narušující soužití lidí z hlediska nové právní úpravy*. Brno: Právnická fakulta Masarykovy univerzity, Katedra trestního práva
- PARTI, K. (2016) 'A megfélemlítés (bullying) szabályozása Magyarországon és külföldön', *In Medias Res*, 5(1), 114–146. o.
- POLČÁK, R. (2012) *Internet a proměny práva*. Praha: Auditorium s.r.o.
- ŠÁMAL, P. (2012) *Trestní zákoník: komentář*. 2. kiadás. Praha: C.H. Beck
- ŠČERBA, F. (2009) 'Trestné činy proti důstojnosti v sexuální oblasti' in Jelínek, J. (szerk.) *Trestní právo hmotné*. 1. kiadás. Praha: Leges
- STRAKOŠ, J. (2021) 'Šíření nenávnosti na internetu a jeho trestní postihy (poznatky k limitům českého přestupkového práva a úvahy nad nimi)', *Správní právo*, 54(1) [Online]. Elérhető: <https://www.mvcr.cz/clanek/spravni-pravo-cislo-1-2021.aspx> (Letöltve: 2022. június 30.)
- TELEC, I. (2015) 'Zakázané těžení a nebezpečná situace na elektronických úložištích dat', *Bulletin advokacie*, 2015/1–2, 19–29. [Online]. Elérhető: http://www.bulletin-advokacie.cz/assets/zdroje/casopis/2015/BA_1-2_2015_web.pdf (Letöltve: 2022. június 30.)
- VIŠTALOVÁ, A. (2021) *Trestněprávní aspekty kyberšikany*. Praha: Právnická fakulta Univerzita Karlova, Katedra trestního práva
- ZICHOVÁ, T. (2019) *Odpovědnost poskytovatelů služeb informační společnosti za cizí obsah*. Brno: Právnická fakulta Masarykovy univerzity